

УДК 37.046

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-3-46>

Валентина ЯРЕМЧЕНКО,

orcid.org/0000-0002-1143-416

кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри суспільно-гуманітарних наук

Луганської державної академії культури і мистецтв

(Київ, Україна) *val.jaremchenko@gmail.com*

ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено спробу культурологічного аналізу категорій «духовність», «духовна культура». Узагальнено роль ціннісного розуміння поняття “*studia humanitatis*”, сформованого античною світоглядною парадигмою, представленою блоком природничо-гуманітарних наук, які є основою європейського стандарту освіти та високої культури. Фундаментальною базою інтелектуальної духовності як у період античності, так і в інші часи європейської історії і культури була і залишається предметна частина знань наукового світогляду, закладеного греко-римськими мислителями, розвинута і доповнена філософсько-гуманістичним доробком епохи Відродження, що на століття стала стандартом не тільки європейської освіченості, але і людської гідності. Методологія дослідження спирається на компаративістичний метод евристичного аналізу сучасної історіографії. Це дало змогу узагальнити роль і значення ціннісного розуміння поняття “*studia humanitatis*”. Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше робиться спроба універсального узгодження знань щодо світогляду у класичній теоретично-концептуальній формі пізнання та нового гуманістичного світогляду, що спільно формують гармонійну і всебічно розвинену особистість. Дане дослідження презентувалося на кафедрі суспільно-гуманітарних наук Луганської державної академії культури і мистецтв та було практично втілене в навчальні дисципліни «Педагогіка вищої школи», «Філософія культури» для студентів першого (бакалаврського), другого (магістерського) рівня освіти (02 «Культура і мистецтво», вузькопрофільного 024 «Хореографія», 025 «Музичне мистецтво», 026 «Сценічне мистецтво»). У сучасних умовах реформації вищої освіти в Україні актуально звернути увагу на навчально-методологічні проекти, що наповнюють світогляд гуманітарно-філософськими, соціально-політичними, культурологічними знаннями традицій культурних епох від антично-середньовічних до епох відродження, просвітництва, класицизму та модерну.

Ключові слова: духовна культура, духовні цінності, “*studia humanitatis*”, гуманізм, європейська освіта, еліта.

Valentyna YAREMCHENKO,

orcid.org/0000-0002-1143-416

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,

Head of the Department of Social Sciences and Humanities

Luhansk State Academy of Culture and Arts

(Kyiv, Ukraine) *val.jaremchenko@gmail.com*

SPIRITUAL INTELLECTUAL TRANSFORMATIONS OF EUROPEAN EDUCATION

The article includes the attempt to analyze such categories as “spirituality” and “spiritual culture” according to cultural studies. The author generalized the role of understanding the value of “*studia humanitatis*” that was formed by the antique worldview paradigm which is represented by a block of natural studies and humanities since they are the basis of the European standard of education and high culture. The fundamental base of intellectual spirituality of European history and culture in the period of antiquity and in other times was and remains the objective part of the scientific worldview, which was laid down by Greco-Roman thinkers, developed and supplemented by philosophical and humanistic works of the Renaissance that have become the standard of not only European education, but also human dignity. The methodology of this research is based on the comparative method of a heuristic analysis of modern historiography that gave the possibility to generalize the role and meaning of understanding the value of “*studia humanitatis*” laid down by antique worldview paradigm that is represented by a block of natural studies and humanities, which forms the basis of the European standard of education and high culture. The scientific novelty of the research is that the first-time attempt has been made to harmonize the knowledge of the worldview in the classical theoretical conceptual and humanistic forms of cognition that form a harmoniously many-sided personality. This research has been presented at the Department of Social Sciences and Humanities of Luhansk State Academy of Culture and Art and was practically embodied in such disciplines as “Higher School Pedagogy”, “Philosophy of Culture” for students of the first (bachelor’s) and the second (master’s) degrees of education: 02 Culture and Art, 024 “Choreography”, 025 “Music Art”, 026 “Performing Arts”. In the current conditions of higher education reformation in Ukraine, it is significant to pay attention to educational and methodological projects which broaden the world outlook with humanitarian-philosophical, socio-political, and cultural knowledge of traditions of cultural epochs: from the Ancient and Medieval to the Renaissance, Enlightenment, Classicism, and Modernism.

Key words: spirituality, spiritual culture, spiritual values, intellectual spirituality, “*studia humanitatis*”, humanism, antiquity.

Постановка проблеми. У сучасних умовах гуманітаризації освіти набувають ключового значення духовні цінності та інтелектуальні знання людини, набуті шляхом навчання. Протягом тисячоліть науково-педагогічна еліта формувала та вдосконалювала модель навчально-виховних закладів, особливо змістовну складову навчальних дисциплін, їх духовно-гуманітарну наповненість. Прикладом знань та духовних цінностей європейської моделі освіти була і залишається Стародавня Греція, Стародавній Рим, де склалися інтелектуально-духовні осередки та системи виховання, такі як афінська і спартанська. Вони стали основою філософії та методології шкіл, колегіумів, академій, що трансформувалися в навчально-виховний процес середньовічних університетів Болоньї, Оксфорду, Сорбонни тощо. Зокрема, афінська система прагнула до розумово-інтелектуального, морально-естетичного, духовного, фізичного розвитку. Згідно з античним визначенням комплексний процес позначався терміном «калокагатія». Цей термін позначав гармонійно розвинену особистість, яка разом з такими ж особистостями сформувала провідну науково-інтелектуальну, культурно-мистецьку, духовну еліту народів і націй, серед яких є й українська.

Аналіз досліджень. Темі духовності особисті та виховання людини присвятили свої дослідження відомі науковці, зокрема д-р психол. н., проф. А. Петровський у співавторстві з М. Ярошевським. Про духовну культуру як аспект глибокого морального, етичного знання зазначено у працях соціально-філософського спрямування д-ра філос. н., проф. М. Поповича та М. Свідло, роботах В. Костенко у співавторстві з Я. Федішин, дослідженнях канд. філос. н., доц. В. Сабадуха. З позиції емпірично-описового та теоретико-концептуального культурологічного аналізу явища духовної культури в історії частково вивчає канд. культурології Т. Кузьменко. Зарубіжний вчений, д-р філол. н., проф. В. Даніленко сформував концепцію духовного знання на основі поетики Тита Лукреція Кара. Основу духовно-моральних якостей, які формують блок природничо-гуманітарних дисциплін університетської освіти, систематизував та доповнив гуманіст епохи Відродження Колюччо Салютаті, інтелектуально-етичний гуманізм Ренесансу дослідила к. іст. н. Л. Брагіна. Про процеси, які відбувалися в Європі, пишуть у своїх дослідженнях українські науковці В. Микитась, І. Огородник у співавторстві з М. Русин, а також Н. Яковенко, В. Яремченко в співавторстві з С. Хохун-Політовою.

Мета статті полягає в актуалізації ремінісценції духовно-інтелектуальних основ античної спадщини для впровадження поглибленого вивчення філософсько-світоглядних курсів й гуманізації освіти і суспільства.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу наявної історіографії нами був частково проаналізований процес становлення духовних та інтелектуальних цінностей, що стали зразком європейської освіти і виховання сучасності. В умовах національного реформування, пошуків моделі університету XXI століття стає актуальним досвід європейських стандартів, а саме Болонської системи, яка представляє один з найвизначніших і найстаріших університетів Європи. Питанням становлення, розвитку традиційної освіти, впровадження деяких елементів європейських стандартів, зокрема грецько-візантійського та західноєвропейського (латинського) варіанту, присвятила свої праці низка дослідників, починаючи з кінця XIX ст.

Для сучасного пізнання світу набувають виняткового значення духовність й інтелектуальність. Універсальною основою формування духовно-інтелектуальної культури була і залишається фундаментальна філософсько-історична антично-теологічна спадщина, яка з двох позицій продукувала формування глибокої духовності через пізнання світу на раціоналістичних та трансцендентних засадах, впроваджуючи їх в освіту всіх рівнів. На засадах ремінісценції античних знань сучасна національна освіта, в т. ч. вища, відроджується, зберігаючи та трансформуючи європейський стандарт високоосвіченого і духовного сучасного фахівця. Про болонську університетську систему освіти, її головні складові частини, що формують не тільки інтелект, а й людяність, написано багато праць.

Отже, духовно-пізнавальні цінності становлять ядро гуманістичного світогляду, на їх фундаменті формується наукова, творча, мистецька еліта. Витоки духовних джерел загалом та, зокрема, теоретико-філософських концепцій духовності були закладені ще в період античності. Філософська світоглядна духовна спадщина висвітлювалась у працях великих грецьких філософів – Піфагора, Аристотеля, Платона, Сократа, Епікура та ін., якими були написані перші спеціальні праці та сформований категоріальний апарат, що протягом тисячоліть залишається фундаментальною базою світоглядних парадигм та духовних цінностей для наукового світу, фахової підготовки.

Зокрема, сучасні дослідники соціально-філософського спрямування проф. В. Костенко та Я. Федішин ґрунтують свої концепції духо-

вності на основі античних джерел, історії світової філософії. Серед античної спадщини ними аналізується трактат Аристотеля «Про душу», в якому Аристотелем здійснено структурний опис різноманітних властивостей і проявів душі, їх функціональне осмислення. Аристотель послідовно проводить принцип цілісності, на думку авторів, «не зводячи душу ані до розуму, ані до свідомості, ані до людських почуттів, а розглядаючи її як щось всеохопне, що містить у собі і породжує всі ці здатності людини» (Костенко, Федішин, 2011: 220). Трактат Аристотеля «Про душу» був одним з перших філософсько-теоретичних досліджень людської душі, що наповнена одночасно і розумом, і свідомістю, і почуттями.

Про античні дослідження інтелектуально-духовних можливостей людини говориться у праці проф. А. Петровського і М. Ярошевського, які визначають, що вже Сократ «розумів душу людини як мислячу і створив формулу самовдосконалення «пізнай самого себе», яка означала спрямованість до внутрішнього світу суб'єкта, його переконань і цінностей, його вміння діяти як розумна істота згідно з розумінням кращого» (Петровський, Ярошевський, 1999: 76). У праці належне місце щодо теоретичного обґрунтування розвитку духовності та інтелекту надається Платону, який розвиває значення розумової діяльності людини, що наповнює новим предметним змістом людську душу. Вона складається, на думку Платона, з трьох частин, що мають свої функції, одна з яких є етичною, наповненою знаннями, кодексом благородства. Вона керується розумом, логікою, а інші частини їй підкоряються. За Платоном, розум має «великі труднощі в сумісності низинних і благородних потягів людини» (Петровський, Ярошевський, 1999: 77).

Вчення соціально-природничого знання про душу заклав античний мудрець Аристотель. Його головною ідеєю, на думку вчених, було гармонійне поєднання людського матеріального з духовним, нематеріальним світом, тобто з джерелом знань як способом існування живого організму. Згідно з його вченням духовне надбання людини усвідомлено формується не тільки досвідом минулого, а й бажанням майбутнього.

Фундаментально теоретико-духовний аспект вчення про душу як субстанцію самосвідому заклав античний філософ Плотін, засновник римської школи неоплатонізму. На його думку, душа через самоусвідомлення спрямована до власного чуттєвого світу, тобто звернена на свої незримі дії і зміст. Душа стежить за своєю роботою, є її «дзеркалом», з одного боку. З іншого боку, вона наповнюється досвідом світової душі, тобто

прагне до природного ідеального, яке є вищою першоосновою всього сущого. Антична інтелектуально-духовна спадщина представлена й вченням Епікура. На його думку, людський розум і духовність, інтелектуальна свідомість людини формуються шляхом знань світогляду, від того людина наділяється мудрістю, логікою мислення і позбавляється надмірних страхів неминучості долі (Петровський, Ярошевський, 1999: 80). Головною чеснотою у його вченні була мудрість, що набувається завдяки заняттям філософії.

Послідовником наукової теорії духовності античної традиції був Тит Лукрецій Кар, творчість якого охарактеризував проф. В. Даниленко. На його думку, новим кроком вперед в обґрунтуванні духовності як критерію форми життя було поетичне вчення Тита Лукреція Кара «Про природу речей». Цим кроком було визначено інтелектуальну складову частину духовної етики людини, яка асоціювалася з живою і творчою природою та була наділена здібностями її пізнання. Про процес пізнання Лукрецій пише так: «Про сутність вищу небес і богів збираюся Я міркувати, сильніше Духа рішучість його спонукала до того, щоб міцний Воріт природи замок він перший зломити подався, силою духу живого здобув перемогу» (Даниленко, 2013: 29). В. Даниленко, аналізуючи працю Лукреція, визначив, що душа живе не тільки почуттями, а й розумом, і сам Лукрецій був раціоналістом. Він віддавав перевагу розуму перед почуттями, науку визначивши єдиним джерелом знання, якому навчав у своїй поемі (Даниленко, 2013: 121).

У епоху Відродження італійський гуманіст Колюччо Салютаті актуалізував духовно-інтелектуальне вчення античності, на основі якого сформував нову гуманістичну культуру та європейський стандарт соціально-гуманітарної освіти. У цій системі накопичення знань гуманітарного зразку належне місце посідає етика, яку Салютаті виводить на перше місце серед духовних складників людського інтелекту. Етику він трактував, на думку Л. Брагіної, як «головний компонент *studia humanitatis*» (Сочинения итальянских гуманистов эпохи Возрождения (XV век), 1985: 309), тобто внутрішню основу всього комплексу знань, що спрямовують людину до вдосконалення. Отже, у предметній спадщині Салютаті центральне місце належало процесу гуманізації високої освіти за етико-філософським зразком знань світогляду та реального земного життя, бо він вважав, що у житті людей «мудрість поєднується з красномовством і істинний розум не входить в протиріччя з ними» (Сочинения итальянских гуманистов

епохи Возрождения (XV век), 1985:100), їх власне ж завдання – побудувати його відповідно до природних законів добра і справедливості.

Про це пишуть і сучасні дослідники. Зокрема, Л. Брагіна акцентує: «Головна заслуга Салютаті полягає в утвердженні гуманістичної освіченості як основи розвитку нової культури». Особливо це стосується схоластичної філософії, яка, на думку автора, «не здатна вести до істинного знання», а істинне знання «дає вивчення античної мудрості» (Сочинения итальянских гуманистов эпохи Возрождения (XV век), 1985: 310). Гуманісти Відродження консолідувалися в тому, що відновлення прав античної думки, філософської і художньої, було новим, зокрема гуманістичним, розумінням самої культури як знання загальнолюдського досвіду і мудрості (Сочинения итальянских гуманистов эпохи Возрождения (XV век), 1985: 312), адже у програмі нової культури Салютаті на перший план в системі наук були висунуті гуманітарні дисципліни (“*studia humanitatis*”). Вони забезпечували формат гармонійної і всебічно розвиненої нової людини, яка володіла б високою якістю знань (“*humanitas*”). Саме така людина, за визначенням самих гуманістів та сучасних фахівців освіти і культури, була б здатна робити добродієсні вчинки з позицій людяності та гуманності. Це б свідчило про досягнення висот вченості та результатів наполегливої праці.

Темі «духовна культура» присвятила свої праці низка сучасних вітчизняних науковців. Зокрема, М. Попович історію культури розглядає через призму матеріальних і духовних здобутків суспільства, духовні здобутки людини він визначає через знання літератури, філософії, мистецтва, спосіб життя, систему цінностей, традиції та вірування (Попович, 1998: 11). Т. Кузьменко категорію «духовна культура» визначає як колективну сукупність знань в науці, мистецтві, літературі, архітектурі, ідеології, яка впливає на формування суспільної інтелектуальної свідомості, ідентичності, державності, а індивідуальну особистісну духовність шукає у джерелах античної мудрості (Кузьменко, 2007: 135). Схоже з попереднім автором висловилися М. Свідло та І. Юрченко, розглядаючи духовність як ціннісний зміст свідомості (Свідло, Юрченко, 1998: 7). Про дух, духовність і особистість говориться у роботі В. Сабадуха. У його концепції дух – це якість людини особистісного рівня розвитку, що змушує її діяти в інтересах суспільства, відмовлятися від егоїзму й вигоди, а духовність є вірою в можливість досягти моральної чистоти й високого рівня особистості, вона має бути метафізичною основою суспіль-

ного буття. Дух реалізує себе в культурі, освіті й через них сам себе розуміє, розвиває й вдосконалює (Сабадуха, 2017: 99).

Першими публікаціями, що характеризували процес становлення освіти у вищих навчальних закладах України, були видання професора Київської духовної академії В. Аскоченського «Киев с древнейшим его училищем Академиею» (вид. 1895 року), професора Київської духовної академії М. Петрова «Киевская академия во второй половине XVII в.» (Київ, 1895 р.), професора Київської духовної академії С. Голубева «История Киевской духовной академии, Вып. 1. Период домоголианский» та «Киевская Академия в конце XVI и в начале XVIII века». Проблеми шкільної освіти у XVI–XVII ст. на українських та білоруських землях та запровадження елементів європейської вищої освіти досліджував відомий історик церкви та освіти К. Харлампович у своїй роботі «Западнорусские православные школы XVI и начала XVII века», що вийшла у Казані 1898 р. У цій праці автор всебічно дослідив організацію освіти в братських школах, зокрема у Львівській, Віленській, Луцькій та Київській, за період 1586–1633 років. Також цій проблемі присвячена праця професора Київської духовної академії Ф. Титова «Стара вища освіта в Київській Україні кінця XVI – поч. XIX ст.», що видана в Києві 1924 р., а також робота історика церкви, освіти, культури В. Біднова «Школа і освіта на Україні» за редакцією Д. Антоновича, що ввійшла до колективного курсу лекцій «Українська культура» (Яремченко, Хохун-Політова, 2010: 267–268).

Що стосується історіографії другої половини XX ст., то можемо відзначити дослідження діяльності братств у галузі народної освіти та видавничої справи у роботі історика освіти Є. Мединського «Братські школи України і Білорусії в XVI–XVII ст.» та у праці Я. Ісаєвича «Братства та їх роль в розвитку української культури XVI–XVII ст.». Період становлення вищої освіти в Україні досліджував відомий український науковець З. Хижняк у своїй праці «Киево-Могилянська академія». Історію Київського колегіуму виклав В. Микитась у роботі «Давньоукраїнські студенти та професори».

У сучасній історіографії окремого дослідження, що стосується питань впровадження західноєвропейського стандарту освіти в національну систему, немає. Лише частково була розглянута зазначена проблема у фундаментальному дослідженні з історії України відомим істориком, професором Національного університету «Кієво-Могилянська академія» Наталією Яковенко у праці

«Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України» (Яковенко, 2006: 292–300). Саме тому актуальним є аналіз процесу євроінтеграції освітніх українських проєктів, які склалися у період великих культурних епох Відродження, Просвітництва, Модерну тощо. Початковими формами цього процесу було здобування освіти в Європі, формування нових філософсько-світоглядних педагогічно-освітніх проєктів українців, які зберегли українські традиції, будучи за її межами.

Першими європейськими університетами, що з'явилися в XI–XIII ст., були Болонський, Оксфордський, Паризький (Sorbonne) та ін. Вони створили основу європейського стандарту освіти, що складалася з природничо-гуманітарних дисциплін. Провідним у цій системі став італійський Болонський університет (Universita di Bologna (UNIBO)) – найстарший за віком вищий навчальний заклад Європи, заснований 1088 р. для вивчення юридичних наук молоддю з різних країн (Офіційний сайт Болонського університету. URL: <http://www.unibo.it>). У XII–XV ст. Болонський університет став центром інтелектуального життя в Європі і користувався великою популярністю.

У ньому навчалися видатні особистості Європи, зокрема Ф. Петрарка, М. Коперник, Д. Аліґ'єрі, Е. Роттердамський та ін., у колі європейських інтелектуалів є відомими й видатні українські гуманісти епохи Відродження. Середина XIV ст. позначилася активізацією навчання української молоді в європейських університетах. Упродовж XIV–XVIII ст. майже п'ять тисяч українців і білорусів навчалися в зарубіжних вузах. Починаючи з XV ст., провідні європейські університети – Болонський, Краківський, Падуанський, Празький – у списках студентів поряд з іменами засвідчували і їхнє походження (“Russicus”, “Ruthenes”, “Roxolanus”). Починаючи з XVI ст., навчальний інтерес молодих українців поширився на вищі школи Німеччини, Швейцарії, Франції (Микитась, 1994: 34). Результатом зазначених освітніх процесів стало поповнення європейської культурної еліти високоосвіченими українськими інтелектуалами, які виявилися не лише здатними освоїти гуманістичні ідеї того часу, а й відіграли певну роль у розбудові західноєвропейської культури.

Одним з перших дослідницьку зацікавленість гуманістичною культурою в Україні XV–XVI ст. виявив вихованець Краківського і Болонського університетів, доктор медицини і філософії Ю. Дрогобич-Котермак (бл. 1450–1494 рр.). 1481–1482 рр. він був призначений ректором Болонського університету медицини та вільних наук (Огородник, Русин, 1997: 83). Саме тут була написана латин-

ською мовою його праця «Прогностична оцінка поточного 1483 року магістра Юрія Дрогобича з Русі, доктора мистецтв і медицини Болонського університету». До наших часів вона збереглася у вигляді рукопису німецького гуманіста й історика Г. Шеделя, який дав їй високу наукову оцінку. Ця праця стала першою українською друкованою книгою, яка вийшла в краківському кириличному видавництві Ш. Фіюля. Наукова діяльність Ю. Дрогобича була відомою багатьом європейським вченим, і досі його праці зберігають бібліотеки й архіви багатьох країн Європи. Поряд з Ю. Дрогобичем стояли імена інших українських гуманістів, зокрема поета, професора, очільника кафедри і викладача римської літератури Краківського університету П. Русина. Своєю творчістю він відстоював свободу совісті, людську гідність і вважав, що людина має вшановуватися не за багатства й титули, а за розум та духовні чесноти. Звертаючись до проблеми державного правління, він наголошував, що правитель має захищати права громадян і дбати про їх добробут. До видатних гуманістів належить і С. Оріховський-Роксолан (1513–1566 рр.). Це була людина енциклопедичних знань, яку в Західній Європі називали українським Демосфеном та сучасним Цицероном. Навчався С. Оріховський у професорів Краківського, Віденського, Віттенберзького, Падуанського і Болонського університетів. Він володів давньогрецькою, давньоєврейською, латинською, багатьма західноєвропейськими мовами. Відомими його творами є праці «Про турецьку загрозу», «Про відступництво Риму», «Про природне право» (Огородник, Русин, 1997: 206) тощо. Праці С. Оріховського в Західній Європі були популярними, неодноразово перекладалися і перевидавалися. Патріот свого народу, він постійно захищав його культурно-духовні традиції, його героїчне минуле. Першоосновою природного права С. Оріховський вважав мораль та вияви доблесті, гідності, справедливості, чесності. Масштабне входження європейських реформаційних проєктів в освіту України відбулося на основі братських релігійних формацій, зокрема Львівського (Успенського) братства (1544), яке відкрило братську школу, 1586 р. започаткувавши її статут «Порядок шкільний». Острозький слов'яно-греко-латинський колегіум (1576) був одним з перших вищих навчальних закладів гуманітарного спрямування. Він був побудований за типом західноєвропейського навчального закладу, але мав православний напрям системи «сім вільних наук». Дослідники називали його по-різному: «училище греко-слов'янске», «грецький колегіум», «тримов-

ний ліцей», «академія» (Микитась, 1994: 50–51). Замойська академія (1594) була вищим навчальним закладом із трьома факультетами «вільних мистецтв» – права, медицини, теології (Яковенко, 2006: 298). Львівська академія з правами університету була утворена 1661 р. указом короля Яна II Казимира, який надав єзуїтській львівській колегії статус академії і права університету.

Висновки. Для сучасного освоєння світу набувають виняткового значення інтелектуально-духовні аспекти буття, що були закладені ще у епоху Античності та пролонговані у століттях і відновлені у епоху Відродження. Категорія «духовність» залишається відкритою для дослідження представниками різних наук, про що свідчить відсутність єдиного підходу до її розу-

міння. Темою подальших досліджень буде аналіз зв'язку духовності й інтелектуальності у культурі через призму реалізації античного блоку гуманітарно-природничих навчальних дисциплін вищої освіти. Ми виокремили й осмислили значення наукового світогляду, закладеного греко-римськими мислителями, гуманістичний доробок епохи Відродження, що на століття став стандартом духовно-інтелектуального розвитку університетської освіти. Отже, науковий світогляд сучасної освіти сформувався на традиціях класичного канону європейського стандарту високоосвіченої, духовної людини. Він був закладений афінською системою навчання та виховання і став зразком філософії класичної моделі гуманітарно-природничої методології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даниленко В. Универсальный эволюционизм в поэме Лукреция «О природе вещей». *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. Серия «Филология»*. 2013. № 3 (24). С. 119–129.
2. Костенко В., Федисин Я. Духовність як складова моральної культури особливості. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. Гжицького* : зб. наук. пр. 2011, Т. 13, № 2 (48). Ч. 3. С. 219–222.
3. Кузьменко Т. Историко-теоретичні аспекти поняття «духовна культура». *Трансформаційні процеси в сучасній українській культурі* : зб. матеріалів Всеукр. науково-практ. конф. КНУКіМ. 2007. С. 135–140.
4. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ : Абрис, 1994. 278 с.
5. Огородник І., Русин М. Українська філософія в іменах / за ред. М. Тарасенка. Київ : Либідь, 1997. 328 с.
6. Офіційний сайт Болонського університету. URL: <http://www.unibo.it.it>. (дата звернення: 12. 04. 2021).
7. Петровский А., Ярошевский М. Психологическая наука в античности и в эпоху феодализма. Хрестоматия по курсу «Введение в психологию» / ред. Е. Соколова. Москва, 1999. С. 73–87.
8. Попович М. Нарис історії культури України : навч. посіб. Київ, 1998. 727 с.
9. Сабадуха В. Поняття «дух», «духовність» і «особистість»: філософський зміст та взаємозв'язок. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 68. С. 98–110.
10. Салюгати Колюччо. Письмо к фра Джованни да Сан Миньято от 25 января 1406 г. *Гуманистическая мысль Италии XV века* / ред. Л. Брагина. Москва, 1985. С. 91-109.
11. Свідло М., Юрченко І. Духовність, культура, філософія. *Філософія і культура* : Науковий збірник КДТУБА. 1998. С. 3–15
12. Сочинения итальянских гуманистов эпохи Возрождения (XV век) / под ред. Л. Брагина. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1985. 384 с.
13. Тит Лукреций Кар. О природе вещей. Москва : Худож. лит., 1983. 383 с.
14. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 3-тє вид. перероблене та розшир. Київ : Критика, 2006. 584 с.
15. Яремченко В., Хохун-Політова С. Національна освіта за системою західноєвропейського стандарту «семи вільних мистецтв». *Наукові записки Нац. пед. ун-ту імені М. Драгоманова*. Київ : Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2010. Випуск LXXXX (90). 284 с.

REFERENCES

1. Danilenko, V. Universalnyi evolucionizm v poeme Lukrecia "O prirode veshchey." [Universal evolutionism in the poem of Lucretius "On the nature of things"]. *Bulletin of the Irkutsk State Linguistic University*, 2012, pp. 119-129 [in Russian].
2. Kostenko, V. Fedyshyn Y. Dukhovnist yak skladova moralnoi kultury osoblyvosti. [Spirituality as a component of the moral culture of the peculiarities]. *Scientific herald of the Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology*. S. Z. Gzhytsky, 2011, Nr. 2 (48). Ch.3, pp. 219-222. [in Ukrainian].
3. Kuzmenko T. Istoryko-teoretychni aspekty poniattia "dukhovna cultura". *Transformaziini procesy v suchasni ukrain-skii kulturi*. [Historical and theoretical aspects of the concept "spiritual culture". Transformational processes in modern Ukrainian culture]. KNUKiM, 2007, pp. 135-140. [in Ukrainian].
4. Mykytas V. Davnio-ukrainski student i profesory. [Ancient Ukrainian students and professors]. Kyiv, Abrys, 1994, p. 278. [in Ukrainian].
5. Ohorodnyk I., Rusyn M. Ukrainska filozofia v imenakh. [Ukrainian Philosophy in names]. Edited by Tarasenko M., Kyiv, Lybid, 1997, p. 328 [in Ukrainian].

6. Official website of the University of Bologna: <http://www.unibo.it/it>.
7. Petrovsky A., Yaroshevsky M. Psihologicheskaia nauka v antichnosti I epohu feodalizma. [Psychological science in antiquity and in the era of feudalism]. Edited by Sokolova E. E. Records on the course introduction into psychology. Moscow, Russian Psychological Society, 1999, pp. 73-87 [in Russian].
8. Popovich M. Narys istorii kultury Ukrainy. [Essay on the history of Ukrainian culture]. [manual] International Foundation "Renaissance". Kyiv, Artek, 1998, p. 727. [in Ukrainian].
9. Sabadukha V.O. Poniattia "dukh", "dukhovnist" i "osobystist": filosofkyi zmist ta vzaiemozviazok. [The notion of "spirit", "spirituality" and "personality": philosophical meaning and interconnection]. Humanitarian bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy. 2017, Nr. 68 issue, pp. 98-110. [in Ukrainian].
10. Coluccio Salutati Pismo k fra Dzhovanni da San Maniato ot 25 janvaria 1406 g. [Letter to Fra Giovanni da San Miniato dated January 25, 1406]. Edited by Bragina L. M., Humanist thought of Italy XV century: Publishing House of Moscow University, 1985. pp. 91-109 [in Russian].
11. Svydlo M. S., Yurchenko I. M. Dukhovnist, kultura, filozofia. [Spirituality, Culture, Philosophy]. Edited by Swidlo M. S. Philosophy and Culture. Scientific collection. Kyiv, 1998, KDTUBA, pp. 3-15. [in Ukrainian].
12. Sochineniia italianskih gumanistov epohi Vozrozhdenia (XV vek). [Writings of the Italian humanists of Renaissance (XV century)]. Edited by L. M. Bragina. Moscow, 1985, p. 384 [in Russian].
13. Titus Lucretius Carus. Oprirode veshhei. [About the Nature of Things]. Moscow p. 383 [in Russian].
14. Yakovenko N. Narys istorii seredniovichnoi ta raniomodernoï Ukrainy. [Essay of the history of Medieval and early modern Ukraine]. The 3rd edition, Kyiv, Crytyka, 2006, p. 584 [in Ukrainian].
15. Yaremchenko V., Hohun-Politova S. Nazionalna osvita za systemoiu zakhidnoievropeiskogo standartu "semy vilnykh mystetstv". [National education according to the system of the Western European standard "seven free arts"]. Proceedings. Ministry of Education and Science in Ukraine. National Pedagogical Dragomanova University, concluded by Makarenko L. Kyiv, NPDU, 2010, Edition LXXXX (90), p. 284. [in Ukrainian].